

դուցը և ցորենի արտածութեան համար հսկայական մաքսային տուրքեր կը վճարէր Կ. Պոլսոյ, հետեւաբար միտում մը ունէր Տարտաններ ձեռք ձգել: Միւս կողմէ Ռուսիոյ զրեթէ բոլոր հանքերը կը շահագործուէին օտար զրամագլուխներով: Այսպէս ռուսական երկաթը և մետաղային գործարանները կը շահագործուէին Ֆրանսացիներէն 55%, գերմանացիներէն 22%, ֆրանքեզերման ընկերութիւններէն 10%: Ռուսական ածուխը կը շահագործուէր ֆրանսացիներէն 75%, գերմանացիներէն 13%: Ռուսական քարիւղը կը շահագործուէր անգլ-ֆրանսական ընկերութիւններէն 50%, ֆրանսացիներէն 20%:

Ահա թէ ինչո՞ւ 1907ին Ֆրանսա, Ռուսիա և Անգլիա իրարու հետ դաշինք կնքեցին:

Ֆրանսա մեծ պատերազմէն կ'ակնկալէր Ալգաս-Լորէնի և Սարի հանքերը: Միեւնոյն ժամանակ Ֆրանսա և Ռուսիա Աւստրիա-Հունգարական բաժանման ծրագիրը կը մշակէին: Նման ծրագիր մը կը մշակուէր Թուրքիան բաժնելու համար:

Անգլիա՝ ծովերու թագուհին՝ կ'ուզէր սանձել գերմանական ծովային ուժի յառաջխաղացումը, որ յայտնապէս վտանգի տակ կը դնէր իր գաղութական տիրապետութիւնները:

Այս զօրաւոր պետութիւններու քաղաքականութիւնը բնականաբար չէր կրնար չազդել միւս ազգերուն վրայ. ահա թէ

ինչո՞ւ համաշխարհային հանգամանք ստացաւ:

Արդ այդ մեծ արեւնահեղութեանց պատճառը զրամատիրական շահն էր և անոր պատասխանատուութիւնը կը ծանրանայ բոլոր ազգերու զրամատիրական կարգուսարքին վրայ և ոչ թէ գերմանական «փառամոլութեան»:

Դրամագլուխի արքաներ ազգեր իրարու դէմ կը հանեն զանազան շահերու համար և փառաշուք ու պատուաշուքը յաղթանակէն վերջ կը տիրանան իրենց ցանկացած հանքերուն: Կարելի չէ չտեսնել սակայն այն անուրանալի և անվիճելի անարդարութիւնը որ կը կատարուի աղքատ ու աշխատաւոր դասակարգի ճակատագրին վրայ: Այս դասակարգերը իրենց արեւնով կը գնեն յաղթանակը և զրամատէրը տիրանալով զրաւուած հանքերուն՝ հոն կ'աշխատեցնէ նոյն այն աշխատաւոր դասակարգը, անոր տալով չնչին մաս միայն իրեն աշխատավարձը:

Այսօր սակայն, հետզհետէ բանուորական բազմահազար շարժումներ ցոյց կուտան թէ համայն ազգերու աշխատաւորութիւնը գիտակից կը դառնայ, թէ իրենք եղբայր են ինչ ազգի ալ պատկանին, և հետեւաբար պէտք է որ, միացած մէկ ճակատի վրայ — որպէսզի պատերազմը վերջնականօրէն մեռցնեն — ուղղեն իրենց զէնքերը դէպ ի ոճրապարտ զրամատիրութիւնը:

Յ. ԳԱՒՐԵԼԱՆ

ՀԱՄԱՄՈՒՐԱՊԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

„ՕՐԷՆՔՆԵՐ՝ ԶՈՐՍ ՀԱՍՏԱՏԵՑ ՀԱՄԱՄՈՒՐԱՊԻ, ԱՐՔԱՅՆ ԻՄԱՍՏՈՒՆ՝“

(Համեմուրապի օրէնքներուն Թարգմանութիւնը եւ համեմատական օրէնքներ Ս. Գրոց մէջ)

(Շար. տես «Բազմալէպ» 1932, էջ 14)

53. — Եթէ մէկն անհոգանայ (Չուրբուրու դէմ) իր ամբարտակները նորոգելու և զօրացնելու, եթէ ճեղք մը բացուի և ագարակներն ողողուին, վտանգուած ամբարտակին տէրը պէտք է հատուցանէ կորսուած ցորենը: (Ղևտ. ԻԵ, 39 եւ.):
108. — Եթէ գինեվաճառուհին գինւոյն փոխարէն ցորեն չ'ընդունիր այլ մեծագումար դրամ, և գինւոյն նիւճը ցորենին նիւճէն նուազագոյն կը դնէ, դատի պիտի կանչուի և ջուրը պիտի նետուի: (Ծննդ. ԽԵ, 16):
109. — Եթէ գինեվաճառուհին մը տունը աւրստամբներ ժողովուին, և նէ զանոնք չի ձերբակալէր իշխանութեան յանձնելու, մահապարտ է: (Ցեսու Բ. 1 եւ.):
110. — Եթէ քահանայուհի մը շրջափակէն դուրս (իրենց սահմանին և բնակութեան) գինեւուն բանայ, կամ գինետուն մը մտնէ խմելու, պիտի այրուի: (Ծննդ. ԼԸ, 24):
122. — Եթէ մէկը կ'ուզէ աւանդ տալ ոսկի, արծաթ կամ ուրիշ նիւթ, պէտք է ծանուցանէ վկաններուն աւանդուած նիւթը, սահմանէ պարտքերը, և այն ատեն կրնայ աւանդն յանձնել: (Եւթ. ԻԲ. 7-8):
123. — Եթէ աւանդը տրուած է առանց վրկայի և դաշինքի, խնդիր ծագելու պարագային բողոքի տեղիք չի մնար:
128. — Եթէ մէկը առանց դաշինքի ամուսնանայ կնոջ մը հետ, նէ իր կինը չէ:
129. — Եթէ մէկուն կինը ուրիշին հետ մեղանչէ և բռնուին, երկուքն ալ պիտի կապուին և գետը նետուին. բաւ է որ այրը իր կինը չազատէ կամ թագաւորը ներում չ'ընտրէ իր ծառային: (Ծննդ. ԼԸ. 24. Ղևտ. Ի. 10. Բ. 0ր. ԻԲ. 22):
130. — Եթէ մէկը պղծէ ուրիշի մը հարսը որ անարատ է և դեռ իր հօրը տունն է, պղծողը պիտի սպանուի՝ եթէ իր արարքին վրայ բռնուի, իսկ կինն ազատ պիտի արձակուի: (Եւթ. ԻԲ. 16. Բ. 0ր. ԻԲ. 23 եւ.):
131. — Եթէ այր մը առանց տեսնելու իր կնոջ մեղքը կը զրպարտէ, նէ պիտի երդնու յանուն Աստուծոյ և իր հօր տունը վերադառնայ:
157. — Եթէ մայր և որդի իրարու հետ մեղքի մէջ գտնուին երկուքն ալ պիտի այրուին:
185. — Եթէ մէկը անչափահաս մը որդեգրէ և կրթէ, ոչ ոք կրնայ իր ձեռքէն առնել այն որդեգրեալ տղան: (Ծննդ. ԽԸ. 5):
192. — Եթէ հանրակնոջ մը զաւակն ըսէ իր հայրագրին կամ մայրագրին թէ «դուն իմ հայրս չես, դուն իմ մայրս չես», լեզուն պիտի կտրեն:
193. — Եթէ հանրակնոջ մը զաւակը իմանայ իր հօր տունը և մերժէ իր հայրագրին ու մայրագրին և իր հօր տունն երթայ, աչքերը պիտի հանեն: (Առակ. Լ. 17):
195. — Եթէ որդի մը իր հայրը ծեծէ, ձեռքերը պիտի կտրուին: (Եւթ. ԻԱ. 15, 17):
196. — Եթէ մէկը ուրիշին աչքն հանէ, իր աչքը պիտի հանուի: (Եւթ. ԻԱ. 24-25. Ղևտ. ԻԳ. 19 եւ.: Բ. 0ր. ԺԹ. 21. Մատթ. Ե. 38):
197. — Եթէ մէկը ուրիշի մը ոսկրը կտորէ, իր ալ ոսկրը պիտի կտորեն:
200. — Եթէ մէկը ուրիշին (նոյն վիճակի) ակոսները կտորէ, իր ալ ակոսները պիտի կտորեն: (Եւթ. ԻԱ. 24):
206. — Եթէ կռուի մը մէջ մէկը ուրիշին զարնէ և վիրաւորէ, եթէ երդնու թէ կամաւ չըլլաւ, սակայն պէտք է վճարէ բժշկին ծախքերը:

207. — Եթէ միւսը մեռնի անոր հարուած-
ներէն, պէտք է նորէն երդնու, և եթէ ազատ-
ագգի մ'է, պէտք է վճարէ կէս մաս տրծաթ:

208. — Եթէ ազատագրեալ մ'է (մեռածը)
արծաթ մասի մը երրորդ մասը պիտի վճարէ:

218. — Եթէ վիրաբոյժ մը սղոյնէ նշտրակով
հատում մ'ընէ մարդու մը վրայ որ վտանգա-
ւոր վէրք մ'առած է, և զայն մեռցնէ, կամ աչ-
քին մէկ պալարը բանայ՝ ուսկից աչքը վտան-
գուի, անոր ձեռքերը պիտի կտրուին:

229. — Եթէ պետ — որմնադիր մը մէկուն հա-
մար տուն մը շինէ, և խախուտ ըլլայ, եթէ
տունը փլչի և տէրը մեռցնէ, պետ — որմնադիրը
մահապարտ է:

230. — Եթէ տիրոջ որդին կը մեռցնէ, պիտի
մեռցնեն պետ — որմնադիրն զաւակը:

236. — Եթէ մէկը իր նաւակը նաւաստիի մը
տայ ի գործածութիւն, և ասի անուշադրու-
թեամբ նաւակն ընկղմէ, պէտք է տիրոջ հա-
տուցանէ նաւակ՝ նաւակի տեղ:

240. — Եթէ նաւ մը իր արշաւանքի ընթաց-
քին նաւակ մ'ընկղմէ, ընկղմած նաւակին տէրը
Աստուծոյ առջեւ պիտի պահանջէ ինչ որ կոր-
սուած է իր նաւակին հետ, և արշաւող նաւուն
տէրը որ այն նաւակն ընկղմեց՝ պիտի հատու-
ցանէ նաւակը և անոր հետ կորսուածները:

259. — Եթէ մէկը ազարակին մէջ ոռոգելու
մեքենայ մը գողցեր է, հինգ սիկղ արծաթ պիտի
հատուցանէ տիրոջ:

262-3. — Եթէ մէկը (հովուի մը յանձնէ)
եզ մը կամ խոյ մը... եթէ եզները կամ խոյերը
կորսնցնէ, պէտք է տիրոջ հատուցանէ եզ՝ եզի
տեղ, խոյ՝ խոյի տեղ: (ԵԼՔ. ԻԲ. 1. 9. և 10. 18, 24):

266. — Եթէ գոմին մէջ աղէտ մը պատահի
(Աստուծոյ կողմէն) կամ առիւծը հոն փնտնել
ընէ, հովուը Աստուծոյ առջեւ իր անմեղութիւնը
պիտի ապացուցանէ, և տէրը փնտնի իր վրայ
պիտի առնէ: (ԵԼՔ. ԻԲ. 10-11.):

Թրգ. Հ. Ե. Փ.

ՈՐ ՈՐ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԱՋ ԵՒ ԲԱՆԱՍԵՂԾՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԳԱՌՆԱՅ

ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ԶԱՅՆԸ

Մոլորակները կրնան խօսիլ իրարու հետ: Ակսան լրջօրէն մտածել ասոր վրայ երբ Աբիար-
բարելի նշմարեց Հրատի վրայ գունաւոր գծերու այդ խառնուրդը՝ զոր «Հրատի ջրանցքները»
կոչեցին, և որոնց երկրաչափական ձեւերը, կրած փոփոխութիւնները և ուրիշ պատճառներ՝ կար-
ծել կու տան որ կամ իմացական էակներ կը գործեն հոն և կամ հսկայ գետեր են այդ ջրանցք-
ները ստաած բեւեռներուն վրայ:

Հրատի մէջ կա՞ն արդեօք իմացական էակներ. այս հարցը լուծելու համար, բազմաթիւ
փորձերէ վերջ ուրիշ միջոց չի մնար՝ բայց եթէ հակադրել լոյս լոյսի դէմ:

ՈՒՆԱՅՆ ՓՈՐՁԵՐ

Եթէ Հրատի լոյսը կը փոխուէր զանազան ժամանակներու մէջ, ինչո՞ւ հսկայ փարոս մ'ալ
— գիշեր ատեն — փոխադարձ նշաններ չտար երկրէս բացխփիկ լոյսով, մինչ աստղաբաշխները
յառած կարմրորակ մոլորակին՝ ջանացին նշմարել պատասխանի ո՞ր և է շարժում...: Յարմար
տեղ մ'որոշելու վրայ էին արդէն, ընդարձակ անապատի մը կեդրոնը կամ Սիպերիոյ անծայր
դաշտերուն մէջ. բայց հսկայ գործ մ'էր որուն ոչ մէկ ազգ չէր ուզեր ձեռնարկել՝ հաւանօրէն
ապարդիւն մնալիք եզրակացութեան պատճառաւ:

Եկան յետոյ լատիոյ-հեռագրական նշանները: Ինչո՞ւ Հրատեաններն ալ պիտի չունենան մեր
այս գիւտը — կ'ըսէին — և երկտրամագնիսական հոսանքով պիտի չկարենան կտրել անցնիլ զմեզ
բաժնող հեռաւորութիւնը: Արո՞ւ վերագրել բայց եթէ Հրատեաններու՝ լատիոյով ընդունուած
ինչ ինչ նշաններ՝ որոնց ծագումն անծանօթ է: Նոյն կերպով պատասխանել ուզեցին ոմանք, բայց
անբաւական գտան մեր ունեցած միջոցները:

Նորանոր փորձերով մէջտեղ նետուողներ կան երբեմն, սակայն դեռ ոչ մէկ ստուգութիւն
կարելի չեղաւ ձեռք բերել:

Հիմա դարձեալ լոյսին պիտի դառնան, որովհետեւ խնդիրը լուծելու անակնկալ յոյս մը
ներշնչեցին լոյսի վրայ եղած դիտողութիւնները:

Երեկ՝ լուսապատկերի վերլուծումն էր որ աստղերու մէջ անծանօթ մնացած զարմանալիքներ
կը յայտնէր, այսօր՝ լոյսի ալիքներուն՝ ձայնի ալիքներու վերածումն է որ շատ աւելի լայն հո-
րիզոններ կը բանայ աստղագիտութեան առջեւ:

Ինչպէս կը պատահի այս նոր զարմանալիքը. — Երկտրական խդիկներով և լատիոյի գոր-
ծիքով: Այլ և հանրածանօթ այն ապակեայ բաժակները որ կը պարունակեն կալեխաւն մետա-
ղով օծուած երկտրական բեւեռ մը, և որոնք արտակարգ զգայնութիւն մը ցոյց կու տան լոյսի
ալիքներն ընդունելու և անոնց զօրութեան աստիճանը նշանակելու մէջ:

Մէկ ամիկընէն միլիոնաւոր անգամներ նուազ՝ լոյսի այդ հոսանքը կը գործանայ՝ շերտութեան
սովորական զօրացուցիչներով, զրկուելով յետոյ ձայնն ընդարձակող գործիքին մէջ՝ առաջ կու
գան մէկ կամ զանազան ձայներ, որոնք ամենաճիշտ վերածումն են ընդունուած լոյսին:

1930ին եզական արդիւնքներ առաջ բերած էին Վինքլիի փորձերը. օրինակ, բաց ձեռք մը
որ կը շարժէր լոյսին մէջ՝ առաջ կը բերէր սղոցի ձայն:

ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԶԱՅՆԸ

Յարմարեցնեք այս նորագիւտ հնարքը աստղերու լոյսին, և ահա կ'ունենանք աստղերու
ձայնը: Վերջերս հասարակաց փորձ մ'ըրաւ Շէփարտ, Նիւ-Եորքի համալսարանին ուսուցիչը, և
լատիոյի միջոցով ուզեց լսել տալ թէ ինչ ձայն կ'արձակէ մոլորակի մը լոյսը: Եւ որովհետեւ
Գիշերափարն յարմար դիրքի վրայ էր, ահա լատիոյի սիրահարները որ աւետիսի մը կը սպա-
սէին... հեռաւոր աշխարհէն, լսեցին յանկարծ երկար ձայն մը, կարծես ջութակի, որ երթալով
ուժովցաւ մինչեւ կէտ մը:

Ինչ պատահած էր. գեղեցիկ մոլորակը իր ճառագայթներով թափանցած էր մեծ հեռագէտի
մը խորը գանուղ լուսամփոփ խորշին մէջ, հոն լոյսի հոսանքը փոխուած էր երկտրականի,
մնացածը կատարած էր լատիոն: Երկրի շարժումով՝ միշտ աւելի յարմար դիրք կ'առնէր մոլո-
րակը, ու հետզհետէ աւելի հնչուն ձայն կ'արձակէր Գիշերափարը, մինչեւ որ կամաց կամաց նը-
ւազեցաւ փոխուելով դիրքը, նոյնպէս երկրի շարժումով:

Վաղը, վարժութիւն ստանալով, պարզապէս ձայնի տարբերութենէն պիտի ճանչնանք մոլո-
րակներն ու աստղերը... և ո՞վ գիտէ թէ մերձակայ օր մը լուսեղեկտրական խորշերը պիտի չըն-
դունին Հրատի լուսաւոր նշանները, որ ցարդ կը խուսափէին թերեւս մեր թերի դիտողութիւն-
ներէն: Այս խորշերու թափանցողութիւնը այնքան սուր է, որ անոնցմէ մէկովը յաջողեցան
իմանալ, մթին գիշերի մը մէջ, վառուած մոմի մը ներկայութիւնը Գ հզմէր. հետեւէն: Ասոնցմէ
զատ կը շինուին նաեւ խորշեր՝ անտեսանելի ճառագայթներու համար, ինչպէս են կարմիրի և
մանիշակագոյնի միջեւ եղածները: Զօրացնելով ասոնց տարբերութիւնը և ոյժը, ձայնի տարբե-
րութենէն պիտի կարենանք ճանչնալ զանազան ճառագայթումներ որ ցարդ խուսափած էին մեր
ուշադրութենէն:

Ականջը պիտի ըլլայ ապագայի խուզարկողը, մինչ աչքը յոգնած կամ անգօր պիտի մնայ
ու պիտի ծառայէ միայն իբր օժանդակ աստղագիտին չափերուն մէջ՝ որոնք ամենամեծ ծառայու-
թիւն կը պահանջեն: Ե՞րբ պիտի լսենք արդեօք երկնքի անչափելի անդունդներէն եկող խորհրդ-
գաւոր ճառագայթներու ձայնը:

«L'Avvenire d'Italia»

28 Ապրիլ 1932

Lamberto Lattanzi

Ամիլիոյից հ. ԳԵՈՐԳ ՈՍԿԵԱՆ